

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора медичних наук, професора, завідувача
кафедри дитячої стоматології Національного медичного університету
імені О. О. Богомольця Савичука Олександра Васильовича**

на дисертаційну роботу

Кузя Яреми Васильовича на тему:

**«Медико-соціальне обґрунтування удосконалення організації надання
стоматологічної допомоги населенню територіальних громад», подану на
здобуття ступеня доктора філософії в спеціалізовану разову вчену раду
ДФ 20.601.133 Івано-Франківського національного медичного
університету, утворену згідно наказу ректора від 27.05.2026 №652-д для
розгляду та проведення разового захисту дисертації на здобуття ступеня
доктора філософії в галузі 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 221
«Стоматологія»**

1. Актуальність теми дисертаційної роботи

Стоматологічні захворювання є найбільш поширеними неінфекційними хворобами серед всіх вікових груп населення, і характеризуються вираженим негативним впливом на якість життя та загальний стан здоров'я, а також високим соціально-економічним тягарем для системи охорони здоров'я, що підкреслює вагомість їх профілактики, вчасного виявлення та лікування.

Водночас сучасні дослідження свідчать про загалом недостатній рівень профілактики у більшості країн світу, низьку стоматологічну грамотність населення та нерівномірну доступність стоматологічної допомоги, зокрема для соціально вразливих груп населення та жителів сільських і віддалених територій.

Сказане значною мірою стосується й України, де внаслідок реформи фінансування системи охорони здоров'я питання організації доступної, якісної та профілактично орієнтованої стоматологічної допомоги набули особливого значення, оскільки в програму медичних гарантій включений дуже обмежений

перелік стоматологічних послуг, які закуповує НСЗУ. Крім того, доступність стоматологічної допомоги суттєво знизилась в Україні внаслідок складних соціально-економічних та політичних умов повномасштабної війни з російською федерацією.

З огляду на актуальність проблеми стоматологічної захворюваності на тлі високої вартості окремих стоматологічних послуг та зазвичай обмеженого охоплення населення профілактичними програмами, міжнародні експерти ВООЗ рекомендують спрямувати зусилля урядів і місцевих громад на інтеграцію стоматологічної допомоги у систему громадського здоров'я та первинної медичної допомоги. У зв'язку з цим важливого значення набуває пошук ефективних організаційних моделей забезпечення населення доступною стоматологічною допомогою, орієнтованою на профілактику захворювань, раннє виявлення патології та формування відповідального ставлення населення до збереження стоматологічного здоров'я.

Таким чином, дисертаційне дослідження Кузя Я. В., спрямоване на медико-соціальне обґрунтування удосконалення організації надання стоматологічної допомоги населенню територіальних громад, є своєчасним, практично значущим, та актуальним.

2. Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача

Дисертаційна робота є фрагментом комплексних науково-дослідних робіт кафедри громадського здоров'я Івано-Франківського національного медичного університету: «Обґрунтування стратегій і технологій поліпшення стану здоров'я та забезпечення потреб населення у якісній медичній допомозі» (термін виконання 2017-2023 рр., № державної реєстрації 0117U001669) та «Медико-соціальне обґрунтування удосконалення організації профілактики, медичної та реабілітаційної допомоги населенню» (№ державної реєстрації 0124U001983, термін виконання 2024-2028). Здобувач є одним із співвиконавців вказаних робіт.

Достовірність сформульованих у дисертації наукових положень,

висновків та практичних рекомендацій не викликає сумнівів, оскільки ґрунтується на достатніх за обсягом матеріалах: результатах анкетування 152 лікарів-стоматологів, 153 лікарів та 113 медичних сестер/братів, а також 478 мешканців Івано-Франківської області, особливістю якої є значна кількість сільських та гірських віддалених поселень, що робить її територію цінною для дослідження. У дисертаційній роботі застосовані сучасні, високоінформативні методи дослідження: системний підхід та системний аналіз, бібліосемантичний, соціологічний, медико-статистичний та моделювання. Тобто, робота виконана на високому науково-методичному рівні.

Основні наукові результати висвітлені у 11 публікаціях та розкривають основний зміст дисертації. За матеріалами дисертації опубліковано 4 статті у фахових наукових виданнях України, з яких 2 у фахових наукових виданнях, регламентованих МОН України, 2 – у виданнях, індексованих у наукометричній базі Scopus, 7 тез доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій.

3. Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях

У дисертаційній роботі автором вперше було отримано низку наукових результатів, зокрема:

- здобувачем на регіональному рівні в сучасних умовах трансформації системи охорони здоров'я та повномасштабної війни було проведене комплексне вивчення та оцінка організаційних проблем стоматологічної допомоги населенню територіальних громад з одночасним урахуванням позицій лікарів-стоматологів, лікарів і медичних сестер/братів первинної медичної допомоги, а також мешканців громад;

- обґрунтовано та розроблено на засадах громадського здоров'я і соціального партнерства концептуальну функціонально-структурну модель удосконалення організації надання стоматологічної допомоги населенню

територіальних громад.

Автор доповнив наукові дані щодо визначального впливу на мотивацію населення звертатися за стоматологічною допомогою не лише економічних і територіальних, але й репутаційно-комунікаційних та організаційних характеристик стоматологічних закладів.

Здобувач уточнив наукові положення щодо ролі інтеграції профілактики стоматологічних захворювань у систему первинної медичної допомоги як важливого резерву зниження тягара стоматологічної патології шляхом підвищення рівня раннього виявлення, стоматологічної грамотності, профілактичної активності населення.

У наукових публікаціях автора представлені всі основні напрями досліджень, проведене їхнє узагальнення та аналіз із наданням ґрунтовних висновків.

4. Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Робота виконана на сучасному науково-методичному рівні. Одержані результати можна вважати достовірними і обґрунтованими. Наукові положення, висновки, рекомендації, сформульовані в дисертації, отримані на достатніх за обсягом матеріалах з використанням сучасних методів дослідження та детальній статистичній обробці даних, що в цілому дозволило здобувачеві обґрунтувати низку положень, які мають важливе наукове, теоретичне і практичне значення. Результати роботи відповідають запланованій меті і завданням дослідження.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності

Дисертаційна робота є завершеним науковим дослідженням. Автор продемонстрував здатність до самостійного виконання наукових досліджень. Ним самостійно визначені мета та завдання дослідження; розроблено його

програму, обрано методи і визначено обсяги дослідження; проаналізовано та узагальнено дані фахової наукової літератури; розроблено програми збирання матеріалу; організовано їх збір; сформовано базу даних з первинної медичної документації; здійснено статистичну обробку, аналіз та інтерпретацію отриманих результатів. Безпосередньо автором написано всі розділи дисертації, сформовано науково обґрунтовані висновки та практичні рекомендації, підготовлено до друку наукові статті та тези. У друкованих працях, написаних разом із співавторами, участь дисертанта є визначальною, матеріали дослідження та висновки належать здобувачеві.

6. Теоретичне та практичне значення результатів дослідження

Дисертаційна робота Кузя Я. В. є фундаментальним дослідженням, що має науково-практичне спрямування. Результати дослідження дозволили доповнити теорію стоматології та громадського здоров'я в частині вчення про стоматологічне здоров'я населення та управління охороною здоров'я, зокрема організації надання стоматологічної допомоги населенню територіальних громад.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що автор розробив управлінські, інформаційно-освітні, комунікаційно-професійні заходи та заходи інтеграції стоматологічної допомоги в первинну медичну допомогу, спрямовані на удосконалення організації надання стоматологічної допомоги населенню територіальних громад. Здобувач також надав низку рекомендацій з удосконалення освітніх програм для здобувачів вищої медичної освіти і слухачів циклів безперервного професійного розвитку з питань організації надання стоматологічної допомоги населенню.

Основні результати дослідження впроваджені в практику Івано-Франківської обласної стоматологічної поліклініки, Центру стоматології університетської клініки Івано-Франківського національного медичного університету, а також в освітній процес Дніпровського державного медичного університету, Івано-Франківського національного медичного університету,

Національного медичного університету імені О. О. Богомольця, Полтавського державного медичного університету, Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського, Ужгородського національного університету.

7. Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому

Дисертаційна робота написана українською мовою, викладена на 215 сторінках машинописного тексту українською мовою (127 сторінок основного тексту) і складається з анотації, вступу, шести розділів власних досліджень, висновків, практичних рекомендацій та списку використаних джерел, який включає 354 посилання (із них латиницею – 286, кирилицею – 68) та 3 додатків. Робота ілюстрована 9 таблицями і 42 рисунками.

У вступі обґрунтована актуальність обраної теми, сформульована мета дослідження, поставлено конкретні послідовні завдання для її досягнення та адекватний методичний підхід. Висвітлені наукове, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, особистий внесок здобувача, апробація матеріалів дисертації, публікації та структура роботи.

Розділи за своєю суттю, об'ємом і методами дослідження, інтерпретацією отриманих результатів, висновками та рекомендаціями в повному обсязі розкривають суть роботи.

У першому розділі «Медико-соціальні та організаційні аспекти стоматологічної допомоги населенню в світі та Україні» автор на підставі аналізу достатньої кількості сучасних наукових джерел (понад 350) ґрунтовно опрацював і представив погляди вчених та експертів щодо епідеміології і медико-соціального значення стоматологічних захворювань, їх факторів ризику, світових та вітчизняних організаційних моделей профілактики і надання стоматологічної допомоги. Огляд літератури викладений логічно, окреслює весь спектр питань розглянутої проблеми. На завершення розділу автор виділив не достатньо вивчені питання, обґрунтував перспективність та доцільність поглибленого вивчення обраної теми дисертації. Якість проведеного

аналітичного огляду літератури засвідчує, що дисертант оволодів навичками систематизувати і критично оцінювати результати наукових досліджень зроблених іншими дослідниками.

У другому розділі «Програма, матеріали, методи та обсяги дослідження» здобувач детально зупинився на кожному етапі власного дослідження, яке базувалось на принципах системного підходу та системного аналізу. Кожен наступний етап логічно впливав із попереднього та дозволив забезпечити виконання завдань і досягнення кінцевої мети дослідження. До кожного етапу автор вказав матеріали та методи, які були використані.

У третьому розділі «Характеристика надання стоматологічної допомоги: законодавче підґрунтя та дані опитування лікарів-стоматологів» здобувач глибоко проаналізував діючу нормативно-правову базу діяльності стоматологічної служби та результати вивчення її ресурсів на підставі оригінального соціологічного опитування за авторського програмою лікарів-стоматологів. Це дозволило виявити системні законодавчі та ресурсні обмеження фінансової, територіальної та функціональної доступності стоматологічної допомоги для населення. Вивчення основних складових професійної діяльності лікарів-стоматологів показало переважання лікувально-ургентної моделі стоматологічної допомоги та недостатню увагу до профілактики. А вивчення думок респондентів щодо різних аспектів доступності стоматологічної допомоги проявило, що серед чинників мотивації пацієнтів звертатися до лікаря-стоматолога важливу роль, крім фінансових та територіальних чинників, можуть відгравати репутаційно-комунікаційні та організаційно-управлінські.

У четвертому розділі «Оцінка працівниками первинної медичної допомоги проблем в організації стоматологічної допомоги та їх залученості в профілактику захворювань порожнини рота» представлені дані оригінального обсерваційного медико-соціологічного дослідження двох груп медичних працівників: 153 лікарів і 113 медичних сестер/братів первинної медичної допомоги. Це дозволило виявити недостатню інтеграцію профілактичної

стоматологічної допомоги в первинну медичну. Результати дослідження на цьому етапі також дозволили вивчити думку медичних працівників щодо доступності різних стоматологічних послуг для населення та детермінант мотивації пацієнтів звертатися за нею.

У п'ятому розділі «Оцінка обізнаності населення щодо профілактики стоматологічних захворювань, доступності та використання стоматологічних послуг» представлені дані ще одного оригінального обсерваційного медико-соціологічного дослідження, а саме результати опитування за авторською програмою 478 мешканців Івано-Франківської області. Це дозволило встановити, що населення загалом характеризується недостатнім рівнем стоматологічної грамотності та профілактичної активності, а у значній частині опитаних був нелікований карієс та не проведено ортопедичне лікування відсутності зубів. З'ясовано також, що для більшості опитаного населення стоматологічна допомога повністю або в значній мірі недоступна, особливо високотехнологічні, спеціалізовані високовартісні послуги. Показано, що крім фінансової мотивації, вагомими чинниками, які спонукають пацієнтів звертатися за стоматологічною допомогою є репутаційно-комунікаційні та управлінські.

У шостому розділі «Наукове обґрунтування концептуальної функціонально-структурної моделі удосконалення організації надання стоматологічної допомоги населенню територіальних громад» дисертант провів ретельний аналіз та узагальнення даних попередніх етапів дослідження із порівнянням отриманих даних із даними інших науковців та міжнародних експертів. Це стало науковим обґрунтуванням запропонованої автором концептуальної функціонально-структурної моделі удосконалення організації надання стоматологічної допомоги населенню територіальних громад. Розроблена модель є інноваційною, зокрема в частині запропонованого комплексу організаційно-управлінських, інформаційно-освітніх, комунікаційно-професійних заходів та заходів інтеграції стоматологічної допомоги в первинну медичну допомогу, реалізація якого передбачає

інтегральну міждисциплінарну співпрацю на принципах громадського здоров'я та соціального партнерства усіх зацікавлених сторін на рівні територіальних громад.

Реалізація цих запропонованих нововведень безумовно матиме позитивний медико-соціальний ефект, оскільки сприятиме поліпшенню доступності, посиленню профілактичної спрямованості та формуванню пацієнт-орієнтованої стоматологічної допомоги, а отже матиме позитивний вплив на стоматологічне здоров'я і задоволеність населення.

Висновки викладені чітко та лаконічно, впливають із результатів дослідження, відповідають поставленим меті та завданням.

Практичні рекомендації ґрунтуються на результатах та висновках роботи, можуть без значних додаткових ресурсів бути впроваджені в практику органів і закладів охорони здоров'я, а також закладів вищої медичної освіти.

8. Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці

Результати дослідження, представлені в наукових публікаціях та дисертаційній роботі пошукача, можуть бути рекомендовані для широкого використання у практичній діяльності закладів охорони здоров'я стоматологічної та первинної медичної допомоги, а також при підготовці і безперервному професійному розвитку лікарів-стоматологів, лікарів і медичних сестер/братів первинної медичної допомоги.

9. Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача

Під час рецензування дисертаційної роботи принципових недоліків не виявлено, однак, є наступні зауваження:

- 1) У тексті зустрічаються стилістичні та друкарські помилки.
- 2) Варто було відповіді лікарів-стоматологів окремо аналізувати в залежності від їх спеціалізації.

3) Практичні рекомендації для Міністерства охорони здоров'я України є неконкретними, а тому навряд чи будуть реалізовані.

Вказані зауваження не зменшують загального позитивного враження від якості проведеного дослідження.

У порядку дискусії виник ряд **запитань** до аспіранта, на які під час публічної презентації хотілося б отримати відповіді:

1) Поясніть, як в нинішніх умовах, коли більшість стоматологічних закладів є приватними, мотивувати лікарів-стоматологів більше уваги приділяти профілактиці захворювань?

2) У розділі 3 Ви зауважуєте, що консультування з профілактики стоматологічних захворювань у дітей є дуже низьким і пояснюєте це як незначним відсотком дитячих стоматологів серед респондентів, так і недостатньою реалізацією сімейно-орієнтованого підходу. Поясніть, що Ви вкладаєте у поняття сімейно-орієнтованого підходу?

10. Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності

У результаті перевірки та проведеного аналізу матеріалів дисертації, а також наданого експертного висновку ІФНМУ про перевірку на наявність плагіату не було виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації.

11. Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота Кузя Яреми Васильовича на тему «Медико-соціальне обґрунтування удосконалення організації надання стоматологічної допомоги населенню територіальних громад» є завершеним, самостійно виконаним дослідженням, яке вирішує актуальне завдання сучасної охорони здоров'я з удосконалення організації надання стоматологічної допомоги населенню.

За актуальністю обраної теми дослідження, репрезентативністю отриманих даних, рівнем комплексного методичного підходу, ґрунтовністю

аналізу та інтерпретацією отриманих результатів, повнотою викладу принципів наукових положень, науково-теоретичною і практичною цінністю, достовірністю висновків дисертаційна робота Кузя Яреми Васильовича на тему «Медико-соціальне обґрунтування удосконалення організації надання стоматологічної допомоги населенню територіальних громад» цілком відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 та Постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 р. № 502 щодо здобуття ступеня доктора філософії та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 221 «Стоматологія».

Офіційний опонент:

Завідувач кафедри дитячої стоматології

Національного медичного університету

імені О. О. Богомольця,

доктор медичних наук, професор

Олександр САВИЧУК

